

Medlemsblad

ISSN 2000-415X

Nävertrumpeten

Nr 3-4 2025 november

Information till fäbodbrukare, fäbodägare och alla andra...

Gävleborgs Fäbodförening

Ansvarig utgivare och redaktör: Carin Gisslén-Schönning, ordförande GFF

Fäbodbrukets nestor 90 år

Kelvin Ekeland har fyllt år igen och den här gången blev det 90 årsringar på denne skogens son!

En man som vikt sitt liv åt att lyfta fram, synliggöra de värden som är avgörande för mänsklighetens överlevnad. Han har skapat många insiktsfulla budskap genom åren men alltid framförda med värme och underfundig humor. Vi människor utgör en av brickorna i den finmaskiga väv som är naturens kretslopp - livet.

"Tidigt" insåg Kelvin att fäbodbruket, utmarksbruket var hotat. Tidigt är ju ett relativt begrepp, med tanke på under hur lång tid fäbodbruket varit en oundgänglig resurs i lantbruket och därmed också en livsviktig del i människors möjlighet till överlevnad

eller rent av guldkant i vardagen, men ändå tidigt i vår nutida begreppsvärld. Inte för att bevara en relik utan för att skapa insikt för att tillvarata det multifunktionella brukandet, nyttjandet av naturens resurser utan att förbruka.

Kelvin har satt sina spår på flera olika statliga verk och myndigheter, för att nämna ett par exempel Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. Han sökte inte konsensus utan följde sin övertygelse vilket kollegor och ledning sällan gavs möjlighet att hantera med en klackspark. Men det är ju de "svarta fåren" som leder utvecklingen framåt.

Detta förhållande framgick tydligt i de otaliga remissvar till myndigheter och statliga verk som Kelvin skrev med vass penna och med bäring på fäbodbruk och utmarksbruk.

En av alla viktiga aktiviteter, som också var en ögonöppnare i den akademiska världen var "Ett Liv på Marginalen". Kelvin tillsammans med Goth Bertil Johansson arrangerade en 3-dagars resa till olika Fäbodbrukare, utmarksbrukare för att se, uppleva och smaka på en unik kulturyttring i full verksamhet. Resedeltagarna var tjänstemän från exempelvis Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen även samer samt brukare. Dessa tre dagar satte djupa spår i själen på många av dem.

Kelvin har också lyft flera strängar på sin kulturella lyra. Som författare av "Fäbodskog och fäbodbruk" samt "Mångfaldens utmark". Kelvin har medverkat i boken "Ju förr dess bättre" Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid (SLU). Han har också medverkat i Forskningsprojektet "Människan, växterna och djuren etnologi i Sverige". Landskapets hela historia och människans ekologiska roll.

Ja, vår jubilar äger en närmast gränslös kunskapskälla att ösa ur.

Närmare själva fäbodbrukets brukare ligger kanske den vision om ett "Kunskapscenter för fäbodbruk och utmarksbruk" tankar som initierats av Goth Bertil Johansson och bearbetats av Kelvin, allt enligt Erik Axel Karlfeldts axiom "Han talte med bönder på bönders vis och lärde på latin".

Vem förde upp det **immateriella kulturarvet** på fäbodbrukarnas agenda?
Jo, Kelvin vid vår Fäbodriksdag i Ockelbo redan 2009

"Hurra, skjut och blås" till Kelvins ära!

Hälsar Birgitta och Calle Höglund i Trönö och vi alla i fäbodrörelsen hurrar med!

Kelvin själv låter inte pennan ligga stilla, här kommer ett inlägg:

Förneka eller förklara

Varför har vi fäbodar? Varför dra iväg med gårdens alla djur långt ut i skogen? Framstår det inte som besvärligt och ineffektivt att ha två eller till och med flera ställen att sköta? Långt från hemgården. Det är knappast så att man drar till skogs av romantiska skäl. I Sveriges färskas kulturkanon finns företeelsen med i den urgamla och nu utpekade allemansrätten. Skogen var för alla.

Naturligtvis finns det förnuftiga förklaringar. Tänk tillbaka till för cirka 5000 år sedan. Då kom de första människorna med sina husdjur. Vi spårar dem via pollen, och hållristningar, mest i form av skålgropar. Människan är en viktig ekologisk faktor. Människorna är i hög grad delaktiga i det ekosystem som byggs upp.

Fäbodkultur är en förutsättning för allas våra liv. Därför finns också svensk fäbodkultur och norsk seterkultur på Unesco:s lista över mänsklighetens immateriella kulturarv sedan december 2025.

Kulturresevat

Enligt miljöbalkens 7 kap. Skydd av områden kan kulturresevat inrättas. I beslutet skall anges hur mark- och vattenområden skall användas för att nå syftet med resevatet.

Jag har tittat på Lillhärjåbygget i Härjedalens kommun. 2002 blev gården kulturresevat. Det är ett jordbruk med fåbodrft i våglöst land. Resevatet skldrar miljön på ett föredömlgt sätt.

Jag har även sett Våsbo fåbodar i Ovanåkers kommun i Hälsingland. Resevatet presenteras som att bönderna tagit hit sina djur på bete om sommaren under flera hundra år och gör det fortfarande. Det ger en falsk bild. Faktaresistens påstår jag. Orsak? Politisk blindhet. Den outnyttjade betesresursen i markerna ger ca 3,5-5 miljarder kronor i fodervärde i länen med fåbodar.

Mitt fåbodintresse

Första gången jag såg en verklig fåbod var sommaren 1952. Det var i markerna söder om Malung. På Sjörisbergets fåbodar mötte jag en hjord av timmerhästar som befriats från vinterns körningar och stärkte sig med det skogen gav. Mitt intresse väcktes.

Min familj och jag har haft kor som betat på såväl Svedbovallen som Dyrvallen i Hälsingland. Jag har varit byråkrat anställd av näringsmyndigheten Skogsstyrelsen och av bevarandemyndigheterna Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket.

Jag har varit ledare för Gävleborgs fåbodförening, jag är författare, är hyllad av Kgl. Skogs- och Lantbruksakademien samt är hedersmedlem i Förbundet Svensk Fåbodkultur och utmarksbruk, FSF.

Sjuttio år senare dyker dagens fåbodbrukare på Sjörisberget upp i min trädgård och vill ha råd. En lokalpolitiker styrs av sin bild av hur fåbodar ska vara. Gamla bilder spökar. Verkligheten stör. Kunskapsmotstånd säger jag. Orsak? Närighet. Penningar?

Lars Reinton är den främste av Norges lokalhistoriska forskare. Under åren 1941-1945 förbjöd nazisterna hans engagemang i Riksarkivet. Då brukade han mödernegården i Ål. Sedan skrev han det ståtliga trebandsverket Sæterbruket i Noreg, 1955– 1961.

I första bandet finns hans eleganta definition: «Sæterbruk er det når ein gard (ein fast vinterbustad) har krøtera sine i sumarbeite på ein stad eit stykke frå garden der det er husvære og fast personale, så ein kan nytte ut større vidder til beite, som regel og til slått og onnor førsanking, og så ein kan spara heimemarkene og nå i betre beite, føde fleire krøter om vinteren og skaffe førråd til levemåten på den faste bustaden (garden)»

Vilka bilder leder oss?

Vi vänder åter till Våsbo. Folks tror de vet vad en fåbod är. Jag kallar det fantasi. En skapad bild. En känsla, en föreställning. Jag tror länsstyrelsen som förvaltare har ett motstånd mot kunskap. Man stirrar sig blind på ordet kultur. Man vill visa fåbodens byggnader i en tilltalande miljö. Men vetenskapen förnekas. Husen prioriteras. Jordbruksverket förvillas.

Tjugo år av bete i skogen krävs för att hjälpligt återfå den gamla karaktären. Vallen sägs ha skötts så i flera hundra år. Man förnekar istället för att förklara. I Våsbo är kunskapsmotståndet stort. Pedagogik är av nöden. Ökad ersättning för bete på skogen/skogsbeite kan fånga nya fåbodbrukare, vilket är angeläget.

FNs Konvention om biologisk mångfald (CBD) med artiklarna 8 J och 10 C är grundbultar.

Kelvin Ekeland, Norrbo

En utmaning för oss i Hälsingland, vi har tre Unescoutnämningar

Världsarvet Hälsingegårdar, Biosfär Voxnadalen och Fäbodkulturen ett immateriellt kulturarv, alla är vi förtecknade hos Unesco.

Den 5 november hade region Gävleborg sin årliga kunskapsdag för Världsarvsgårdarna och nu hade de tagit ett bredare grepp.

Frågan för oss som deltog i panelsamtalet, Karin Gadde-Jennische och Benny Backeby gällde hur vi kan samverka för "allas bästa" och med synergieffekter.

Egentligen ett ansvar på flera nivåer, Unesco i Sverige, region, länsstyrelse, politiker och så vi på gräsrotsnivån, de som kan vara utförare.

En spännande utmaning, så hur kan vi koppla ihop oss? Kan vi utveckla vår Fäbodvecka, bredda för att även innehålla Unescoinslag? Kan Världsarvspedagogerna komma ut och göra rollspel vid fäbodar/hälsingegårdar? Mer resurser från kommunala kulturrenheterna till vallmusikkonserter ute i det fria? Cykelturer i biosfärområdena ut till fina fiskevatten och forsar. Jag hoppas att Länsstyrelse- och regionansvariga tillsammans med oss vill ordna en träff efter jul för att ha brainstorming och samtal kring hur vi, Unescokusiner, ska kunna samverka i sommar!

Vi kan även bjuda in de hälsinge- och gästrikeguider som vi har en resurs i vårt län. Utbildade genom Fors folkhögskola och som brinner för att samarbeta med oss och berätta om våra kulturarv och våra bygders pärlor. Det finns många viktiga kontaktytor!

Världsarvsbakelsen

En annan utmaning i sammanhanget är de som vill lyfta sin fäbod tex i Fäbodveckan kan få inkomster som ska beskattas, från första vinstkrona. Inkomst av servering, inträde och guidning klassas då som inkomstgivande hobby och då ska det tas upp i deklarationen.

Vi vill att fler ska vara verksamma och det ska löna sig att göra något extra med fäboden men det blir krångligare med mer byråkrati. Skulle det kunna vara som med uthyrning, beskattningsbart först efter 40 000 kronor?

Vem kan ta den bollen? En politikerfråga på högsta nivå, minsann!

Jag tänker att vi ska få till en medlemsträff med temat "Från hobby till företag" Bilagan T 2 hos skatteverket verkar klara allt!

Carin Gisslén-Schönning

Kolla vad som händer i GFF på **vår blogg:**
gfabod.blogspot.com eller **xfabodar.se**

Ge oss tips vad vi kan lägga ut där, skicka till caringnsn@gmail.com

Vi tar tacksamt emot gåvor till GFFs verksamhet. Vi har bg 5276-7423.

FÖRBUNDET SVENSK
FÄBODKULTUR
OCH UTMARKSBRUK

Nästa nummer av **Förbundets tidning**, som nu bytt namn till **Fäbodliv**, kommer i mitten av december. Tidningen ingår i din avgift till FSF om 300 kronor (500 kronor familj) och där ingår även 100 kronor till GFF. **BG FSF 5243-8538** eller swish 123-109 20 22.

Får du ej tidningen Fäbodliv i december, då har du inte betalt medlemsavgiften...

Gilla oss och dela **FB Fäbodliv** och **Instagram Fäbodliv**

Här kommer två fina berättelser från fäbodsummaren 2025.

Guidade turer längs fäbodstigar

Jag heter Inger Markusson och bor i Nor, 13 km söder om Järvsö på andra sidan Ljusnan, på "Lillsisa".

Förra hösten startade jag upp mitt pensionärs liv med att gå en guideutbildning på Forsa folkhögskola. Det resulterade i att jag under våren, sommaren och hösten erbjudit berättarkvällar och guidade vandringar till mina morföräldrars fäbodvall, Kalvsvallen.

Jag har alltid varit intresserad av fäbodvallar och livet i skogen och jag upplever att det har varit lätt att hitta historik och material om vårt kulturarv. Det finns flera olika vallar i mina hemtrakter och det passade extra bra att starta upp med en vall som jag kände till.

På mina berättarkvällar visar jag olika saker man hade med sig till vallen

bland annat jätyxa, skruck, kniv, vandringsstav, näverlur m.m. men jag berättar också om fäbodlivets historia.

Med hjälp av ett bildspel visar jag vandringen efter klövjestigen upp till vallen. Kläderna jag har på mig är sydda av mormors och mammas hemspunna linnetyg, där jag också sytt en "Slätjetaska", en liten påse/väska där valljänterna hade havre och salt för att locka med sig korna.

Vandringen upp till vallen är ca 12 km, tur-retur och vi har varit ute i skogen i 5-6 timmar och jag har berättat om vad man kan se efter leden. Alla har sitt eget fika och en given plats för vila är på Gålmyran där trollet "Stormor på Hälberg" vallade sin boskap, enligt skrönan som Fredrik Winblad von Walter skrev om.

Intresset för mina kvällar och vandringar har varit fantastisk och en positiv händelse som varit till hjälp för det ökade intresset för fäbodlivet, är att Unesco utsåg fäbodkulturen i både Sverige och Norge till ett immateriellt kulturarv i december 2024.

Jag har också guidat på Järvsö Hembygdsförenings vall, "Bergmans skojegård" på Harsavallen. Nästa guidehistoria blir till Pervallen längs den gamla klövjestigen och så vill jag sedan fortsätta till de andra vallarna ända bort till Nyvallen.

Information om mina träffar finns på Facebook "Fäbodliv i Järvsö socken". Välkomna!

Inger Markusson Järvsö

Utbildad Guide vid Forsa folkhögskola

Ostkurser på Svedbovallen sommaren 2025

Det var med blandade känslor som jag beslutade att jag inte skulle vara fäbodbrukare på Svedbovallen utanför Järvsö sommaren 2025. Jag visste att jag skulle sakna vallen, djuren och livet där samtidigt som jag såg fram emot att få lite tid för familj, vänner och kunna delta i några av alla härliga kulturevenemang som anordnas på sommaren runt om i vårt län.

När det var klart med nya arrendatorer på Svedbovallen föddes en idé om att jag skulle kunna vara där under de dagar caféet var stängt och ha ost- och ostkaskurser.

Jag pratade med Mårten som var den nya fäbodbrukaren och vi kom överens om att jag kunde ha mina kurser under

stängningsdagarna. Det innebar att jag fick lite av vallivet och Mårten med familj hade möjlighet att kunna åka hem och se om sitt hus och förhoppningsvis vara lite lediga ett par dagar i veckan. En riktig winwin situation.

Trodde aldrig att det skulle vara ett så stort intresse för ostkurserna, det kom deltagare från både inom och utanför regionen, alla med ett intresse av mathantverk och en nyfikenhet av mjölkförädling. Några hade ätit ostkaka tidigare och för några var det en ny upplevelse.

Vi varvade praktik med teori. Vi gjorde smör, ost, ostkaka, messmör och ricotta. Inget av mjölken fick gå till spillo, allt skulle användas. På teorin gick vi igenom de olika beståndsdelarna i mjölken och vad det blev för olika produkter av dem, näringsinnehåll, vad som påverkar mjölkens smak och vad som händer i mjölken när man pastöriserar den.

Givetvis pratade vi även om livet på fäbodvallar, varför de var så viktiga och att fäbodbruket kommit med på UNESCOs världsarvslista över immateriellt kulturarv.

Syftet för mig med dessa kurser är, förutom av egoistiska skäl att jag fick tillbringa några fina sommardagar på Svedbovallen, att ur ett beredskapsperspektiv sprida kunskap om hur vi förädlar mjölk, detta fantastiska livsmedel och att föra kunskap om vårt kulturarv vid fäbodvallar vidare.

Vad jag inte hade räknat med var att det gav mig så mycket tillbaka, all matkunskap, all mathistoria som kursdeltagarna delade med sig av. Ännu ett bevis att man lär så länge man har elever.

Birgitta Sjölin

Arrendator på Svedbovallen 2022- 2024

FB Fäbodmatlagning med Birgitta

